

RĪGAS CIRKS PIEDĀVĀ “SARUNAS PAR CIRKU”

#5 FRANCIJA UN CIRKS - Māra Pāvula

Šajā epizodē Māra Pāvula, Rīgas cirka direktore, dalās savā ceļā no studijām starpkultūru sakaros un pieredzes Francijā līdz laikmetīgā cirka attīstīšanai Baltijas valstīs. Viņa stāsta par savu aizraušanos ar cirku, kas sākās ar pētniecisko darbu studiju ietvaros un pārtapa par profesionālu karjeru.

Labdien, Māra Pāvula, laipni lūdzam Rīgas cirka podkāstā.

- Labdien.

Es vēlos sākt, iepazīstinot mūsu klausītājus ar Tevi, jo īpaši ar Tavu īpašo saikni ar Franciju. Cik es zinu, Tev ir franču valodas un literatūras bakalaurs grāds, kā ietvaros Tu biji Erasmus programmā Havras pilsētā. Tev ir arī bakalaurs grāds Starpkultūru sakaros Latvija un Francija, ko ieguvi Latvijas Kultūras akadēmijā. Un Tev ir maģistra grāds skatuves mākslā, precīzāk, starptautiskajā kultūras sadarbībā, ko ieguvi Vinsenas-Sendeni universitātē.

No kurienes šī interese par Franciju?

- Patiesībā man ir tikai viens bakalaurs grāds, ko ieguvi Latvijas Kultūras akadēmijā. Tas ir grāds Mākslās ar specialitāti Starpkultūru sakari Latvija-Francija. Un šo studiju laikā es devos Erasmus programmā uz Havras universitātes vēstures un literatūras fakultāti, tāpēc ka manas studijas Latvijā nav īsti Francijā pieejama specialitāte.

Kā Tu izvēlēties šīs studijas? Kas Tevi interesēja strādāt ar Franciju un tās kultūru?

- Franču valoda mani vienmēr ir piesaistījusi. Kad pabeidzu vidusskolu, es vēl nezināju, vai vēlos karjeru mākslā vai diplomātijā. Bet zināju, ka vēlos studēt Latvijas Kultūras akadēmijā, jo tā ir valsts augstskola, bet tā ir maza. Tā vairāk izskatās pēc skolām Francijā, nevis pēc universitātes.

Kursā bijām 18, grupās pa 9 cilvēkiem. Man tas ļoti derēja, kā es mācījos lietas. Tā kā tajā gadā šī specialitāte bija pieejama, nolēmu turpināt studijas Kultūras akadēmijā un izvēlēties franču kultūras virzienu, kas ļāva zināmā mērā atlikt izvēli starp diplomātiju un mākslu.

Kādas atmiņas Tev ir palikušas no studijām Francijā?

- Uz Franciju devos pēc studijām Kultūras akadēmijā, jo studiju laikā Latvijā sapratu, ka ļoti vēlos strādāt laikmetīgajā cirkā, kas tobrīd Latvijā neeksistēja. Pat festivāla vēl nebija. Festivālu nodibinājām, kad es jau biju Francijā. Aizbraucu uz Parīzi, lai meklētu sadarbības partnerus, kolēģus un lai iegūtu pieredzi laikmetīgajā cirkā.

Otrajā uzturēšanās gadā Parīzē uzzināju par šo maģistra programmu starptautiskajā kultūras sadarbībā, kas arī bija ļoti īpaša programma, jo kursā bija tikai 20 studenti, no kuriem puse bija ārzemnieki, un kuras mērķis bija ļaut katram realizēt savu profesionālo projektu. Es redzēju iespēju attīstīt cirku Baltijas valstīs ar ārvalstu pieredzes palīdzību un ar ārvalstu ekspertīzi.

Es pieteicos un mani pieņēma, un man ļoti patika šie 2 studiju gadi. Tas bija profesionālais maģistra grāds, kurā bija salīdzinoši maz teorētisko lekciju, ar individualizētu profesoru palīdzību un daudzām kultūras iestāžu vizītēm. Mēs pavadījām veselu nedēļu, pētot, piemēram, “Centquatre-Paris” un citu kultūras uzņēmumu darbību. Tas ļāva man atklāt dažādu iestāžu darbību Francijā, tajā pašā laikā, neaizņemot pārāk daudz laika, kas man bija ļoti svarīgi, lai varētu attīstīt savu projektu, kas tolaik bija “Next Door Circus” - Baltijas valstu ielu un cirka mākslinieku tīkls.

No kurienes Tev radās interese vai pat aizraušanās ar cirku un cirka attīstību Baltijas valstīs?

- Tā ir tīra nejaušība. Studiju laikā Latvijas Kultūras akadēmijā mums ir pienākums 2.kursā veikt pētniecisko darbu. Tas ir 4 gadu bakalaura. Un bija pasniedzēja, kura ierosināja pētīt cirka apvienību "Cirque du Soleil" kā Kvebekas kultūras simbolu. Es izvēlējos šo tēmu, par to īpaši nedomājot. Es to izvēlējos galvenokārt tāpēc, ka mani interesēja Kanāda, un jo īpaši tāpēc, ka es vēlējos, lai šī pasniedzēja vada manu pētniecisko darbu. Strādājot pie šīs tēmas, sapratu, ka ne latviešu valodā, ne kopumā Latvijā nav grāmatu par cirku. Latvijas Nacionālajā bibliotēkā bija viena grāmata angļu valodā par cirka vēsturi, par mūsdienu cirka attīstību ASV. Kad es devos uz Erasmus, es nolēmu izmantot savu uzturēšanos Francijā, lai veiktu savu pētījumu. Es devos uz Pompidū bibliotēku un atklāju, ka tur ir vesels skapis ar grāmatām par laikmetīgo cirku un ka "Cirque du Soleil" nepavisam nebija cirka attīstības kulminācija, ka ir vēl viens žanrs, kas man nebija zināms - laikmetīgais cirks, kas ir daudz intīmāks, daudz filozofiskāks. Es nolēmu, ka tieši tam es vēlos veltīt visus savus turpmākos pētījumus un vēlāk arī savu profesionālo karjeru.

Pirms mazliet precīzāk attīstām jautājumu par laikmetīgo cirku, es vēlos nedaudz atgriezties pie Tevi un Tavas lomas šeit. Cik ilgi Tu jau esi Rīgas cirka direktore?

- Nu jau divarpus gadus esmu Rīgas cirka direktore, bet biju iesaistīta jaunā Rīgas cirka tapšanā. Pirms septiņiem gadiem mēs veicām zināmu revolūciju, jo tas bija pastāvīgs cirks, kurā ilgu laiku notika tradicionālais cirks. Kopš 2017. gada kopā ar kolēģiem esam vadījuši jaunu projektu, lai izveidotu daudzfunkcionālu mākslas centru cirkam un arī citām mākslām. Kopš 2017. gada esmu viena no šī projekta autoriem un cirkā strādāju vispirms par cirka skolas direktori, stratēģiskās attīstības vadītāju un nu jau divarpus gadus esmu ieņēmusi cirka direktora amatu.

Tu runā par šīm ambīcijām un redzējuma maiņu cirkam, kas kļūst par daudzfunkcionālu mākslas centru. Kādi ir cirka mērķi, ko jūs attīstat kopš 2017. gada?

- Mums ir trīs galvenās darbības. Pirmkārt, tā ir programmu veidošana, starptautisku programmu veidošana, un ar to mēs esam īpaši Latvijas skatuves mākslas vidē, jo esam vienīgais nacionālais teātris, kas nav repertuāra teātris un kas pieder valstij. Mums nav savas trupas, nav nolīgtu aktieru, kas veido repertuāra izrādes, bet mēs veidojam programmu, kas ļauj atvest starptautiskas izrādes uz Latviju. Mums ir arī cirka skola. Pagaidām tā ir amatieru skola, kurā mācās bērni un pieaugušie, bet mums ir ambīcijas izveidot sagatavošanas skolu un kādu dienu izveidot profesionālo cirka izglītības sistēmu. Tajā pašā laikā mēs bieži rīkojam arī cirka darbnīcasm arī vairāku dienu garumā, profesionāļiem un citiem māksliniekiem. Mēs strādājam arī, piemēram, ar žurnālistiem, kuri raksta recenzijas par teātri, lai palīdzētu viņiem attīstīt spēju rakstīt recenzijas arī par cirku. Trešā galvenā funkcija ir producēšana un atbalsts esošajām izrādēm Baltijas valstīs. Tātad, mēs veidojam izrādes, kuras izrādām skolās vai tepat cirkā. Daudz strādājam pie starptautiskiem projektiem. Mēs sadarbojamies ar citiem partneriem Eiropā, lai izveidotu programmas, kas atbalsta topošos māksliniekus Baltijas valstīs, kā arī atbalsta Baltijas valstīs radīto izrāžu atpazīstamību ārvalstīs.

Kas attiecas tieši uz šiem trim mērķiem vai šīm trim galvenajām misijām, es vēlētos nedaudz sīkāk iedziļināties katrā no tām. Kas attiecas uz izrādēm, es zinu, ka jums ir mākslinieciskais vadītājs. Kā jūs izvēlaties izrādes, ņemot vērā, ka jums nav savas cirka trupas, kas tās veido? Vai jums ir garantēta izrāžu kvota gadā? Vai ir pienākums izrādīt, nezinu, 5, 6, 7, 15, 20 izrādes gadā vai nemaz?

- Tātad izrāžu skaits, protams, ir budžeta jautājums, bet tas ir arī plānošanas jautājums. Esam iesnieguši Kultūras ministrijā trīs gadu stratēģiju, un tās ir sarunas katru gadu, mēs parakstām līgumu, kurā ir paredzēts rezultāts un kas ir cieši saistīts ar budžetu. Jo mēs

esam valsts uzņēmums ar mērķiem, kas nav tikai finansiāli. Starp šiem mērķiem, kas jāsasniedz, ir izrāžu skaits, studentu skaits, skatītāju skaits utt.

Mēs esam diezgan radoši savā finanšu modelī un tāpēc nedzīvojam tikai no valsts finansējuma. Daudz nodarbojamies arī ar telpu nomu, kā arī pārdodam dažādus kultūras produktus privātajam sektoram, lai nodrošinātu plašāku programmu un meklējam arī ārzemju līdzekļus, lai varētu nodrošināt sezonas programmu.

Programma salīdzinājumā ar citām lielajām iestādēm Francijā, iespējams, nav īpaši bagāta, bet es uzskatu, ka tā ir diezgan laba. Mums ir apmēram sešas dažādas izrādes gadā, kas katra tiek izrādīta trīs reizes, un papildus vasaras festivāls ar sešām līdz septiņām dažādām izrādēm, kas tiek izrādītas divas, trīs reizes. Tātad kopumā gada laikā mums ir aptuveni sešdesmit izrāžu datumi.

Tu runāji par mācīšanu, kādas disciplīnas šobrīd tiek piedāvātas Rīgas cirka skolā?

- Cirka skola, tāpat kā brīvā laika skola, nav īpaši specializējusies disciplīnās. Ideja ir veidot mācību vietu bērniem, kur viņi var iemācīties dažādas lietas, izmantojot cirka disciplīnas.

Cirka disciplīnas brīvā laika skolā, manuprāt, drīzāk ir līdzeklis. Mēs mācām braukt ar vienriteni, bet pagaidām nevis, lai viņi kļūtu par labākajiem vienriteņu braucējiem pasaulē. Tas domāts, lai attīstītu līdzsvaru un, galvenokārt, spēju mākslinieciski domāt ar savu ķermeni, iemācīties sadarboties, iegūt motivāciju, kas nenāk no ārējās, bet gan no iekšējās perspektīvas. Nevis salīdzināt sevi ar citiem, bet gan salīdzināt sevi ar sevi.

Mēs prasām, lai visi studenti apgūtu vairāk vai mazāk visas disciplīnas vismaz pirmajos 3-4 gados. Tādā veidā ikvienam ir pamatzināšanas žonglēšanā, akrobātikā un līdzsvarā. Pēc tam skolēni, kuri vēlas kļūt profesionāļi, apzinās, kas viņiem patīk un kas nepatīk vai kur viņi ir vairāk apdāvināti vai mazāk apdāvināti.

Šobrīd mums ir skolotāji, kas var mācīt žonglēšanu, visas līdzsvara disciplīnas kā vienritenis, rolabola, virves staigāšana, *slackline*, akrobātika un gaisa akrobātika un klaunāde. Un protams visas manipulācijas ar objektiem: žonglēšana, bet arī diablo utt.

Pēdējais punkts ir producēšana. Iespējams, tie, kas iet cirka skolā, kādreiz pieteiksies arī jūsu piedāvātajām rezidencēm. Kādu infrastruktūru var piedāvāt Rīgas cirks? Un arī jautājums māksliniekam, kuri mūs iespējams klausās un kuri būtu ieinteresēti, vai Rīgas cirks piedāvā arī finansiālo atbalstu rezidenču dalībniekiem?

- Tātad, mēs piedāvājam mākslinieciskās rezidences, vai drīzāk mēs piedāvājam telpu. Mēs diemžēl nesaņemam konkrētu finansējumu, lai varētu finansiāli atbalstīt rezidences, bet ļoti vēlamies atbalstīt jaunradi, īpaši zinot, ka Baltijas valstīs ir ļoti maz telpu, kas būtu pieejamas māksliniekam un kas būtu pielāgotas cirka mākslinieku vajadzībām. Rīgas cirks, protams, ir neticama vieta darbam un radīšanai. Mums ir ne tikai liela arēna, bet mēs varam tajā strādāt arī frontālās izrādes. Galvenokārt, mums ir visi iekares punkti uz grīdas, pie griestiem, pie sienas, lai varētu strādāt pat pie pašām sarežģītākajām cirka formām.

Kad mēs pārbūvējām cirku, iekaru sistēma bija paredzēta daudziem scenārijiem, no kuriem viens no sarežģītākajiem bija: mēs teicām arhitektiem, mums ir jāspēj vienlaikus uzlikt divas trapeces un desmit virves. Es, protams, nedomāju, ka mēs to patiešām darīsim, bet mēs gribējām būt pārliecināti, ka mums nekad nav jāuzdod jautājumi, vai mēs varam vienlaikus likt tik daudz iekares. Tas māksliniekam sniedz milzīgu brīvību tajā strādāt. Tāpēc mēs cenšamies būt atvērti pret māksliniekus, lai varētu piedāvāt rezidences.

Latvijā mums nav valdības atbalsta sistēmas, tāpēc rezidences notiek par cirka budžetu, kas veltīts izrāžu producēšanai. Mums tas ir jādara, un tās var būt ļoti lielas izmaksas. Piemēram, ziemā apkure mums izmaksā gandrīz 10 000 eiro mēnesī. Tātad telpas "aizdošana" mākslinieciskajam kolektīvam uz divām nedēļām mums izmaksā 6000 eiro, kas mums ir milzīga izmaksas. Tāpēc cenšamies rast līdzsvaru starp dažādu programmu finansētajām rezidencēm un mūsu telpu piedāvājumu. Tas, kas, iespējams, atšķiras no citām institūcijām, ka dažreiz mēs lūdzam māksliniekus pieminēt Rīgas cirku viņu izrāžu radīšanā tādā veidā to padarot par kopdarbu.

Iztēlojoties projektu, mēs, protams, vēlējamies kļūt par vienu no šīm mākslinieku rezidenču vietām. Un es uzskatu, ka ir ļoti svarīgi, lai ir šīs radošās telpas, ja mēs vēlamies redzēt cirka nākotni. Baltijā tā ir liela problēma. Māksliniekiem ir ļoti maz vietu, kur strādāt un radīt. Mēs māksliniekiem piedāvājam arī cirka skolas telpas, kas atrodas citā vietā Rīgā. Mēs bieži piedāvājam un padarām cirku pieejamu mākslinieciskām rezidencēm.

Mēs piedāvājam finansētas mākslinieciskās rezidences, kad izdodas saņemt atbalstu no citām ārvalstu vai vietējām finanšu institūcijām. Piemēram, šovasar mums izdevās iegūt finansiālu atbalstu, lai varētu atbalstīt Baltijas valstu mākslinieku mākslinieciskās rezidences. Mums jau ir bijusi programma sadarbībā ar Ziemeļvalstu fondu. Un šādos gadījumos mēs varam atbalstīt arī ceļošanu, dzīvošanu un dažkārt maksāt māksliniekiem stipendijas. Bet tā nav regulāra programma, mēs to nevaram nodrošināt, ja mums nav finanšu līdzekļu.

Ārpus šīm programmām, piedāvājam arī māksliniekiem iespēju izmantot cirku savai radīšanai. Bet šajā gadījumā tam ir jāklūst par sadarbības projektu, lai mēs to varētu arī leģitimizēt savā pusē, jo tas ir saistīts ar lielām izmaksām. Mēs finansējam pusi no mūsu mākslinieciskās programmas, ja ne visu, īrējot savas telpas. Katru reizi, kad mēs to nedarām, mēs zaudējam naudu.

Tātad šajā gadījumā mēs cenšamies veikt sadarbības projektus. Nodrošinām telpu, bet pretī prasām, piemēram, darbizrādes, bezmaksas publisku prezentāciju, lai tā veidotu saikni starp māksliniekiem un skatītājiem. Un mēs varam arī leģitimizēt nepieciešamību cirkam investēt šajā izrādē. Jo patiesībā tas kļūst par ieguldījumu no cirka puses, kur jāiegulda daudz līdzekļus - ne tikai cilvēku, bet arī finansiālu.

No šīs virziena maiņas 2017. gadā un šīm stratēģiskajām ievirzēm, kas ir izrādes, skola un producēšana, līdz 2024. gada svinīgajai atklāšanai martā. Es gribētu zināt, ko tas tev nozīmēja? Kāds rezultāts, kāds progress bija šajā datumā 2024. gada martā? Ko tev nozīmēja šis grandiozais atklāšanas vakars?

- Tas ir datums, kas, manuprāt, paliks viens no svarīgākajiem datumiem manā dzīvē, jo simboliski tas bija dzīves projekta kulminācija. Projekts nav pabeigts, mums ir arī nākotnes plāni. Mēs vēlamies uzbūvēt arī teātra zāli jeb *black box*. Mēs vēlamies uzcelt skolu un, galvenais, izveidot profesionālo cirka studiju programmu, jo es neticu mūsdienu cirka nākotnei Latvijā bez profesionālas cirka apmācības Baltijas valstīs.

2024. gada 21. marts bija simbolisks brīdis, kad mans sapnis kļuva par realitāti. Kaut kas, pie kā mēs tik ilgi strādājām, ir kļuvis par realitāti, un mēs redzam cirka atklāšanu, cirka rekonstrukciju un jauno programmu. Cirka atklāšanā nebija tikai izrāde, tā bija vesela nedēļa, kuras laikā ieradās 80 ārzemju kolēģi, lai šajā brīdī būtu kopā ar mums un svinētu šo solidaritāti. Jo šis projekts nebūtu varējis piedzimt bez mūsu ārzemju kolēģu atbalsta. Sadarbība ar Baltijas-Ziemeļvalstu cirka tīklu un Circostrada, padomi, atbalsts krīzes brīžos, iedvesma - tas viss, tā ir cirka kopiena ārzemēs, kas mūs atbalstīja šos 7 gadus, bet patiesībā daudz ilgāk.

Bija skaisti būt kopā ar visiem šiem cilvēkiem, būt kopā ar publiku, visiem mūsu draugiem un no šīs dienas teikt, ka cirks ir atvērts. No šodienas mēs esam mājās. Darbinieki, cirka mākslinieki ir mājās. Šeit mēs apmācīsim jaunus cirka māksliniekus. Tā ir vieta, kur top mūsu izrādes. Vieta, kur cilvēki ieradīsies, lai piedzīvotu laikmetīgo cirku. Tas ir tāpat kā teikt, ka lielā ciņa beidzot ir beigusies, esam mājās un tagad varam sākt strādāt. Ilgi strādājām un veidojām izrādes citos teātros, bija pandēmija, tas bija ļoti sarežģīts laiks. Bet 2024. gada 21. Marts, manuprāt, vienmēr būs iegravēts manā biogrāfijā ar lieliem burtiem.

Tas ir arī diezgan simboliski, jo tas bija 2012. gada aprīlis, kad es nolēmu savu dzīvi veltīt cirkam, un rezultātā tas veido tādu kā 12 gadu ciklu. Pēc 12 gadiem šis sapnis ir piepildīts, un mums ir šis jaunais laikmetīgais cirks Rīgas centrā, kā mēs to būtu pazinuši, kā mēs to pazinām. 2012. gadā, kad nolēmu savu dzīvi veltīt laikmetīgajam cirkam, Latvijā neviens nezināja, kas tas ir. Visi man uzdeva jautājumu: par kādu jomu tu runā? Tu esi izvēlējusies neiespējamu profesiju. Pēc 12 gadiem tā vairs nav neiespējama profesija un Rīgas cirkā strādā vairāk nekā 25 darbinieki.

Tu pieminēji Baltijas valstu sadarbību un pat draudzību cirka nozarē. Bet pirms tam es vēlētos atgriezties pie šīs sadarbības, kas Tev ir arī ar Franciju, jo šajā svarīgajā datumā - 2024. gada 21. martā, telpā atradās arī Francijas vēstniece Latvijā Aurēlija Ruajē-Gunēna, kā arī Francijas institūta Latvijā direktors Matjē Leporini. Kāda ar šīm divām iestādēm Tev ne tikai personīgi, bet arī Rīgas cirkam ir partnerība?

- Mēs jau ilgu laiku esam bijuši partneri ar Francijas Institutu. Es domāju, ka Francijas institūts jau sen mūs vismaz morāli atbalstīja. Un ne velti tā ir arī Rīgas cirka iedvesma, šai jaunajai stratēģijai, kas nāk no Francijas. Tieši Francijā es atklāju cirka centrus un pie sevis teicu, ka tas ir tas modelis, kuru es gribētu ieviest Rīgas cirkā. Tas ir dabisks partneris, un, manuprāt, bija ļoti dabiski vērsties pie Francijas institūta un Francijas, lai atklātu sezonu. Jo tieši Francija ir tā, no kurienes nāk laikmetīgais cirks.

Francija patiešām ir vieta, kur dzima laikmetīgais cirks, kur tika atvērtas pirmās cirka skolas, un pat šodien visi joprojām skatās uz Franciju kā uz sava veida laikmetīgā cirka meku. Bija likumsakarīgi, ka veidojām atklāšanas sezonu, kas veltīta franču cirkam un franču cirka daudzveidībai. Šogad ar Francijas institūtu Latvijā un Francijas institūtu Parīzē mums izdevās izveidot daudzveidīgu programmu ar dažādām Francijas laikmetīgā cirka kompānijām. Sākot ar “La Bande à Tyrex” grandiozās atklāšanas ietvaros, pēc tam festivāla laikā tai sekoja kompānija Defracto. Un rudenī mums būs kompānija “Le Doux Supplice” ar izrādi “En attendant le grand soir” un kompānijas “Cirque Inextremiste” izrāde.

2022. gada aprīlī publicētajā intervijā CircusInfo par cirka attīstību Baltijas valstīs Tu teici, citēju: “Nozares attīstībai ir jāsakārto gan izglītības, gan producēšanas infrastruktūra un jāiestājas par nozares finansēšanu. Latvijā mums ir cirka iestāde, bet maza kopiena. Igaunijā ir pretēja, bet Lietuvā ir labs mikslis.” Tas bija pirms diviem gadiem. Vai kopš tā laika Tu esi pamanījusi kādas izmaiņas vai attīstību?

- Tā bija intervija, ko sniedzu, kad kļuva par cirka direktori, tātad pirms divarpus gadiem. Manuprāt, Rīgas cirka atklāšana ir liels pavērsiens. Domāju, ka tas piesaistīja daudz cilvēku Rīgai un cirka sabiedrība Rīgā turpina augt, bet ar to ir par maz īstenai kopienas kustībai. Es uzskatu, ka, iespējams, neoficiālā kopiena, kur asociatīvā vide ir bagātāka, ir Lietuvā, un tā joprojām ir Igaunija, kur ir visvairāk amatieru prakses un kur ir visvairāk audzēkņu, kuri dodas mācīties uz profesionālajām skolām ārzemēs. Tik dīvainā kārtā Igaunija joprojām ir tā valsts, kurā cirku vispār neatzīst, bet kurā ir viskvalificētākie profesionāļi. Latvija ir valsts, kurā cirks ir visvairāk atzīts, ar oficiālu institūciju, bet šeit strādā vismazāk profesionāļu. Un Lietuvā ir lielākā kopiena, bet ar autodidaktiem cirka māksliniekiem un bagātāko kopienas dzīvi.

Es domāju, ka katrā valstī ir attīstījies viens virziens, bet pietrūkst uzlabojumi pašā nozarē kopumā. Igaunijā cirks nav kļuvis atzītāks. Lietuvā ir vairāk festivālu, taču joprojām nav cirka centra un joprojām nav mācību infrastruktūras. Un tā pat Latvijā - mums joprojām trūkst cirka kopienas. Manuprāt, kopiena attīstīsies ar infrastruktūru. Ja mums būs vairāk iespēju piedāvāt rezidences, māksliniekiem būs vairāk laika trenēties. Es domāju, ka Latvija ir labs galamērķis cirka kopienai.

Šī sadarbība starp Baltijas valstīm ir iespējama pateicoties arī Baltijas-Ziemeļvalstu cirka tīklam (BNCN), ko Tu pieminēji un kas sanāca kopā cirka atklāšanas nedēļā. Kas īsti ir šis tīkls, kādas institūcijas tajā ietilpst un kādu lomu tajā spēlē Rīgas cirks?

- Rīgas cirks ir ļoti cieši saistīts ar festivālu RERIGA, kuru dibinājām 2013. gadā. Tagad festivāls ir daļa no Rīgas cirka darbības. Festivāls RERIGA bija viens no šī tīkla dibinātājiem, kas konkrētajā brīdī bija Ziemeļvalstu tīkla turpinājums. Ap 2013. gadu mēs viņus uzrunājām: “Sveiki, ziemeļvalstu partneri, arī mums ir cirks un mēs gribam būt daļa no jūsu tīkla”, un viņi bija ļoti pretimnākoši kā jau skandināvi. Mēs viņiem pievienojāmies un nodibinājām Baltijas-Ziemeļvalstu cirka tīklu (BNCN).

Tas ir tīkls, kas apvieno katras valsts galvenās laikmetīgā cirka institūcijas un kas kopīgi

strādā pie cirka nozares attīstības Baltijā un Ziemeļvalstīs. Tas ir sadarbības tīkls un mēs strādājam kopējam labumam. Tas nav paredzēts personīgām interesēm vai izrāžu pārdošanai vai pirkšanai. Tīkls palīdz rast veidus, kā labāk sadarbīties. Piemēram, pirms dažiem gadiem, mēs konstatējām, ka trūkst vienotu standartu iekares sistēmām, dažādu aparātu piestiprināšanai un to drošības sistēmai. Mēs veidojām veselu projektu, lai apvienotu mūsu tehnisko profesionāļu zināšanas un vienotos par standartiem, ko vēlamies sagaidīt, lai mākslinieki, kas ceļo pa mūsu reģionu, būtu pārliecināti, ka drošības pasākumi visās trīs valstīs ir vienādi.

Tāpat pēdējos divus gadus esam strādājuši pie cirka pedagogu kapacitātes projekta. Pasniedzēji tiek nosūtīti uz apmaiņu starp skolām, lai trīs nedēļas strādātu ārzemju skolās un lai apmainītos ar pieredzi un vienotu mācību kvalitāti trijās valstīs. Šis ir projekts, ko mēs īstenojam ar tīklu. Dažkārt aicinām kolēģus no citām valstīm, lai dalās pieredzē kā citās valstīs notiek politisku lēmumu pieņemšana saistībā ar cirka nozares attīstību; kādi ir piemēri; ko tas deva vienai vai otrai valstij. Tas tiešām ir tīkls, kas mums ir ļoti noderīgs, un tas ir solidaritātes tīkls.

Es gribētu Tev jautāt, kas Tev ir laikmetīgais cirks. Bet pirms tam neliels citāts no Tomi Purovaara grāmatas “Ievads laikmetīgajā cirkā”, kurā viņš citē pētnieka Marčello Truci sniegto cirka definīciju 60. gados. Tātad mēs joprojām esam tradicionālajā cirkā, un viņš saka: “Cirks ir organizēta trenētu dzīvnieku un prasmīgu mākslinieku izrāde, kuri uzstājas uz vienas vai vairākām skatuvēm, kas veido arēnu un kuru ieskauj publika.”

Mūsdienų cirkā dzīvnieki, protams, vairs nav klātesoši, bet mani interesē šī definīcija, kas ir ļoti kodolīga. Kādus pielāgojumus Tu pievienotu šai definīcijai? Ja ir iespējams iegūt laikmetīgā cirka definīciju, ko var ietvert divās vai trīs rindās.

- Man laikmetīgais cirks ir valoda, kurā kā galvenais instruments tiek izmantots ķermenis un kurā ir atsaucē uz tradicionālajām cirka disciplīnām. Tas arī viss. Varētu runāt par risku pārspēt sevi dažādās disciplīnās, bet man tas nav galvenais. Tā patiešām ir valoda, ko izmanto cilvēki, kuriem ir cirka prakse, lai izteiktu savas idejas vai emocijas. Cirka prakse man vairāk ir vēsturisks termins, tā ir disciplīnu prakse, kas vēsturiski bija saistīta ar tradicionālo cirku, kas ir lielās disciplīnu grupas: akrobātika, priekšmetu manipulācija, līdzsvars, klaunāde. Manuprāt, atšķirība laikmetīgajā cirkā ir tajā, ka to nevar aprakstīt pēc formas, bet pēc satura. Un tā man ir lielā atšķirība starp tradicionālo cirku un laikmetīgo cirku: saturs ir visa centrā.

Protams, tu nevari būt labs cirka mākslinieks bez absolūtas savas disciplīnas meistarības, taču tā nav meistarība, ko publika nāk skatīties un tā var arī nebūt tā meistarība, ko tu parādi. Tas var būt atspulgs, kas dzimst no šīs meistarības, piemēram, kā laikmetīgajā dejā. Manuprāt, tie ir attīstības veidi, kas raksturīgi daudzām mākslas formām – gan vizuālajai, gan skatuves mākslai. Cirks, iespējams, šodien daudz vairāk saglabā šo meistarību savā laikmetīgajā veidolā, jo tā patiešām ir cirka specifika. Šī sevis transcendence joprojām ir, bet tā vairs nav centrā. Mūs tik ļoti vairs neinteresē, cik grūti izdarīt konkrēto triku. Mēs nākam skatīties un piedzīvot emocijas, ko cirks mums rada.

Tavā definīcijā es sadzirdu to pašu, ko teica Džons un Benijs no “La Bande à Tyrex”, kuri patiesībā runāja par laikmetīgā teātra un laikmetīgās dejas ietekmi un par stāsta nozīmi. Tu runā par saturu, kam ir prioritāte pār formu, bet vienlaikus ir nepieciešama tehniskā meistarība.

- Es izvairos lietot vārdu stāsts, jo, kad es saku stāsts, cilvēki domā, ka tas nozīmē ir lineārs stāsts, kas iet no A līdz B. Bet, tāpat kā laikmetīgajā teātrī, tas vairs ne vienmēr ir stāsts no A līdz B. Mākslinieks mums nodod kādu ideju, emocijas izmantojot mākslinieciskos instrumentus, neatkarīgi no tā, vai tas ir stāsts, scenārijs, attēli. To var izdarīt ļoti dažādi. Turklāt mākslas darbs, kas ir cirks, vairs nav obligāti izrāde. Mēs ļoti labi varam iedomāties instalāciju, izstādi, performanci, izrādi vai filmu.

Un tā mākslinieciskā valoda var mainīties. Protams, lielāko daļu laika tā ir izrāde, taču tas var

arī mainīties, un tāpēc tas ne vienmēr ir klasisks scenārijs. Tāpēc es izvairos lietot vārdu "stāsts". Bet jā, principā tas tā ir. Tas ir tas, kas mūs interesē, ko mākslinieks vēlas nodot sabiedrībai; kāds ir dialogs; kādas ir attiecības, kas veidojas starp mākslinieku un publiku.

Ja es pareizi saprotu, ko Tu saki, vai tas nozīmē, ka laikmetīgais cirks ir multidisciplinārs, starpdisciplinārs?

- Manuprāt, pats cirks ir starpdisciplinārs. Turklāt, manuprāt, pat cirka vēsturē tas vienmēr ir bijis starpdisciplinārs, ņemot vērā, ka tā bija vieta, kur cilvēki gribēja būt pārsteigti. Un tradicionālais cirks bija business. Tās bija iespaidīgas izrādes, uz kurām visi gribēja iet un redzēt kaut ko nebijušu. Tiklīdz parādījās kaut kas jauns kā kino vai motocikli, tie parādījās arī cirkā. Tātad cirks ir multidisciplinārs pēc savas vēstures un mūsdienās laikmetīgais cirks ir arī starpdisciplinārs ar citiem līdzekļiem. Bet šis sajaukums starp teātri, laikmetīgo deju, mūziku, cirka disciplīnu, tas joprojām pastāv.

Tu pieminēji vārdus "business" un "iespaidīgs". Es turpināšu citēt Tomi Purovaaru un viņa grāmatu "Ievads laikmetīgajā cirkā", kur viņš raksta: "Mūsu ikdienas realitāte joprojām nepārprotami atšķiras no cirka disciplīnām un izpausmēm. Kopš tā pastāvēšanas cirks ir radījis savu fizisko spēju un snieguma mērauklu. Aberācija cirkā var izpausties lietu, cilvēku, dabas likumu un īpašību inversijā; darbības, kas citā kontekstā šķiet mežonīgas novirzes no normas, cirkā var tikt uzskatītas par svarīgām. Piemēram, cirks demonstrēja paradoksus, kuros fiziski smagi priekšnesumi, ko izpildīja spēcīga sieviete, dzīvnieku dresētājs vai akrobāts, apstrīdēja ierobežotu priekšstatu par sievišķību. Tradicionālais cirks un varietē šovi dažkārt pat lika apšaubīt cilvēku un dzīvnieku robežu."

Tas, kas mani šeit ieinteresēja, un Tu runāji par izrādēm un biznesu, ir tas, ka cirkā varēja būt marginalizēti cilvēki, jo īpaši tie, kurus mēs saucām par "cilvēkiem-briesmoņiem", kurus es ievietoju pēdējās. Piemēram, sievietes ar Herkulesa spēku, sievietes ar bārdu, Siāmas dvīņi vai mazi cilvēki, par kuriem mums visiem ir izveidojies priekšstats, īpaši caur kino ar Toda Brauninga "Freaks" vai Deivida Linča "The Elephant Man", un tas diemžēl notiek uz cilvēka cieņas rēķina.

Mans jautājums ir par to, kā laimīgais cirks mūsdienās var būt iekļaujošs? Kā tas var ietvert marginalizētos, un šeit es domāju cilvēkus, kuri ir atstumti, kurus sabiedrība diskriminē dzimuma, vecuma, seksualitātes, fizisko vai kognitīvo spēju dēļ. Jo zinu, ka iekļaušana arī ir viena no cirka vērtībām. Kā mēs mūsdienās iekļaujam cilvēkus, vienlaikus saglabājot viņu cieņu?

- Tas ir ļoti labs jautājums. Jautājums par iekļaušanu arī cirka vēsturē ir ļoti interesants, jo patiesībā var būt velna aizstāvis no abām pusēm. Ir daudz piemēru. Nīderlandē ir stāsts par cirku, kas zināmā veidā izglāba bērnus no slēgtām un briesmīgām iestādēm, piedāvājot viņiem iespēju strādāt un dzīvot cirkā, dzīvot neatkarīgu dzīvi. Ar šodienas skatījumu ir sarežģīti zināt, cik lielā mērā pret viņiem izturējās vienādi vai nē. Bet mēs nevaram noliegt, ka pastāv zināma finansiālā neatkarība, un ne tikai tas, ka pastāv brīvība, ko daudziem cilvēkiem deva iespēja būt cirka kopienas sastāvā. Tajā pašā laikā mēs nevaram noliegt, ka šāda veida izmantošana patiešām ir bijusi.

Man šķiet svarīgi, ka mūsdienās cirks ir mākslas veids, nevis izklaide. Tas ir mākslas un mākslinieciskās izpausmes veids. Tie, kas ir daļa no cirka, ir cilvēki, kuriem ir vēlme izpausties ar cirka līdzekļiem. Mēs vairs nevaram nevienu piespiest ar to dalīties, mūsu mērķis nav pārliecināt visus kļūt par cirka māksliniekiem un sazināties žonglējot.

Bet tas ir īsts izaicinājums, kā atvērt cirka praksi cilvēkiem, kuriem tas ir sarežģītāk. Vai esam apņēmuši, piemēram, piedāvāt cirka nodarbības cilvēkiem ar kustību traucējumiem? Diemžēl Rīgā neesam, tāpēc, ka cirka skolas telpās ir kāpnēs. Tātad, kādi ir veidi, kā mēs varam būt pieejamāki? Bieži vien tie ir nelieli izaicinājumi. Lielais jautājums ir, kā mēs varam padarīt cirka praksi pieejamu cilvēkiem, kuri nemēdz tur iet, bet kurus tas patiešām interesē? Un kā mēs varam to atvērt, lai paplašinātu šo interesi?

Piemēram, pirms diviem gadiem mums bija konference par cirka izglītību, un mēs

uzaicinājām cirka mākslinieci no Anglijas, kura bija akla. Viņa mums mācīja, kā veidot cirka izrāžu audio aprakstus. Biju pārsteigta, jo es varu iedomāties, ka varētu būt cilvēki, kas grib atnākt uz cirka izrādi un saņemt audio aprakstu, bet man nebūtu ienācis prātā, ka arī akli mākslinieki, rada cirka izrādes.

Kā, no vienas puses, mēs varam pielāgot izglītību, kā pielāgot profesionālo praksi? Un kā mēs varam pielāgot pieredzi arī publikai? Tie ir lieli jautājumi, bet man nav īsti visas atbildes, un tas ir tikai šīs sarunas sākums. Jo cirkam ar šo te sevis pārspēšanu, fizisko risku un lielo virtuoziitāti ir tendence izslēgt, nevis iekļaut. Šis darbs ir ļoti interesants laikmetīgajā cirkā: kā to mainīt un kā virzīties uz iekļaušanu, nevis izslēgšanu, nezaudējot arī savu izcilības un lietpratības būtību. Kā atrast jomas, kurās ikviens var kļūt par ekspertu?

Tu saki, ka cirks vairs nav izklaide, tas ir kļuvis par mākslu. Līdz ar to, tā kā tā ir māksla, tā atspoguļo vai apšaubā sabiedrību, tāpat kā visas mākslas, vismaz tā es to uztveru. Un tas ir arī tas, kas mani intriģē, kas mani interesē fragmentā, ko es izlasīju no Tomi Purovaara grāmatas, kad viņš min piemēru par sievišķības vai cilvēku un dzīvnieku robežu apšaubīšanu, viņš runā par karnevāla aspektu, kas iespējams bija raksturīgs tradicionālajam cirkam. Tas ļāva skatītājiem izaicināt viņu pašu vērtības un sociālās konvencijas. Vai arī laikmetīgajam cirkam ir tāda spēja? Spēja, manuprāt, ir. Bet vai Tu domā, ka tas apzināti vai neapzināti vēlas apšaubīt sociālās konvencijas?

- Es domāju, ka nevar runāt par cirka vēlmi, jo cirkā ir daudz cilvēku. Cirka sektorā ir daudz mākslinieku, kuriem tāda vēlme ir. Manuprāt, ļoti interesanti ir Tomi teiktais par vīriešu un sievietes lomu apšaubīšanu.

Pirms pieciem gadiem mums bija zviedru kompānijas "Giraff" izrāde, kuru veidoja divas akrobātes, un tā bija izrāde pirmsskolas vecuma bērniem. Bija kāda maza meitene, kas teica saviem vecākiem: "Paskatieties, kā zēns to izdarīja!" Un viņas mamma teica: "Nē, tas nav zēns, tā ir meitene." - "Tas nav iespējams! Meitenes tā nevar!" Man patiesībā šķita ļoti skaisti, ka cirks vienmēr var būt kā pamudinājums kaut kādā veidā pateikt sev: mums ir šīs spējas, mēs to varam. Un tas bija brīdis, kad es pie sevis teicu, ka man tiešām ir jācīnās, lai būtu vienlīdzība uz skatuves, ka tur tiešām ir 50-50 proporcija starp vīriešiem un sievietēm, jo šobrīd cirka skolā gandrīz 90% no audzēkņiem ir meitenes. Ja viņas aiziet uz izādi, kur 90% ir vīriešu kārtas mākslinieki, viņām neradīsies iespāids, ka viņas var būt mākslinieces uz skatuves. Un bija skaisti dzirdēt, kā māte meiteni labo, sakot: "Tā ir meitene".

Bet vēl skaistāk būtu, ja šī 5 gadus vecā meitene neapšaubītu, ka ir lietas, ko viņa nevar izdarīt. Un ka tieši cirkā viņa redzētu, ka meitenes arī var veikt akrobātiskus vingrinājumus. Tāpēc es domāju, ka patiesībā tas ir ļoti svarīgi, un tas sākas ar reprezentāciju, sākas ar cilvēku pārstāvēšanu, sākas ar dažāda lieluma un formas cilvēku reprezentēšanu.

Programmējot izrādes, mēs ļoti piedomājam, lai izrādēs tiktu pārstāvētas gan sievietes, gan vīrieši. Mēs dzīvojam Latvijā, valstī, kur lietas sāk mainīties, bet mums tradicionāli ir ļoti aizspriedumainas lomas par vīriešiem un sievietēm. Laikmetīgajā dejā un cirkā mēs varam atvērties un arī provocēt sabiedrības atvēršanos.

No paritātes uz skatuves un skolās līdz paritātei administrācijā, vai cirka tīklā visā pasaulē Tu pazīsti daudzas sievietes cirka direktoras?

Skandināvijas valstīs, īpaši, mēs esam ļoti sievišķīgs tīkls. Manuprāt, tas ir kā visās jomās: ziemējos zinu daudz vairāk un dienvēidos daudz mazāk. Dienvēidēropā tā ir daudz vīrišķīgāka vide. Bet cirks joprojām ir ļoti sievišķīgs, un es uzskatu, ka tā ir ļoti demokrātiska vide. Es nezinu, kā tas ir starp māksliniekiem, bet administratīvajā līmenī cirka jomā es nekad neesmu izjutusi diskrimināciju vai faktu, ka esmu sieviete, būtu bijis šķērslis manas karjeras attīstībā.

Tomēr tas bija īsts izaicinājums būt direktorei rekonstrukcijas laikā un strādāt ar lieliem būvniecības uzņēmumiem. Viņiem ir pārsteidzoši redzēt sievieti direktori. Bet es uzskatu, ka cirka nozarē tas nekad nav bijis pārsteidzoši.

Mēs tuvojamies šīs intervijas beigām un vēlos Tev jautāt par gaidāmajiem projektiem. Jau pēc pavisam neilga laika notiks festivāls RERIGA, ko pieminēji jau iepriekš. Kādi mākslinieki šogad paredzēti programmā bez Alta Gama, Xabi Larrea, Compagnie Midnight, Defracto, Félix & Philo.

Mums būs arī divas Mariano izrādes, kā arī pie mums atgriezīsies Toms Monktons. Toms Monktons bija pirmais mākslinieks, kurš 2017. gada decembrī pie mums ieradās atklāt jauno cirka stratēģijas programmu, un tagad viņš atgriežas pie mums rezidencē, lai radītu savu jaunāko darbu.

Noslēdzot sarunu par festivālu RERIGA, kāds ir līdzsvars izrādēs starp Baltijas, Latvijas māksliniekiem un ārvalstu māksliniekiem?

- Diemžēl piedāvājums Baltijā ir ļoti ierobežots. Tas vienmēr ir bijis starptautisks festivāls, bet kopš festivāla sākuma, manuprāt, kopš trešā festivāla gada, mēs izveidojām vietējo skatuvi. Mēs vienmēr izvēlējamies kādu vietējo mākslinieku, kura izrādi iekļāvam programmā. Šogad mēs redzam, ka tas ir attīstījies, jo šogad mums būs četras izrādes no Baltijas valstīm. Tātad trešdaļa mūsu programmas būs vietēja un divas trešdaļas būs starptautiskas izrādes. Es domāju, ka šī proporcija skaidri parāda cirka attīstību Baltijas valstīs. Jo mēs vienmēr gribējām, lai būtu vairāk un vairāk izrāžu, bet tās netiek tik daudz radītas. Vietējās izrādes tiek spēlētas vairākus gadus, un vairākās izrādēs bieži uzstājas vieni un tie paši mākslinieki. Nav iespējams katru gadu iekļaut tās pašas izrādes, jo cilvēki vēlas redzēt kaut ko jaunu. Bet es ceru, ka šī 30% proporcija eksistēs arī turpmāk.

Mēs iesākām interviju, uzzinot vairāk par Tevi, tāpēc pabeigsim ar vēl kādu interesantu faktu. Tu šogad izdevi grāmatu. Vai vari pastāstīt nedaudz vairāk par to, par ko tā ir un vai tā kādreiz būs pieejama franču vai pat angļu valodā?

- Godīgi sakot, nevis es, bet mēs publicējam šo grāmatu. Redaktors mani uzaicināja, un es strādāju ar 4 citiem autoriem, kuri rakstīja lielāko daļu tekstu un kuri veica visvairāk izpēti. Pirmām kārtām man ir jāmin Elvīra Avota, kura kopā ar mani kļuva par šīs grāmatas līdzautori, un viņa, manuprāt, bija tā, kas visvairāk pētīja cirka vēsturi Latvijā. Tā ir grāmata, kas stāsta par Rīgas cirka vēsturi no tā tapšanas līdz 20. gadsimta 50. gadiem un kuras pamatā ir cirka arhīvā atrastie materiāli. Cirka arhīvā ir lieliskas fotogrāfijas un plakāti, un mēs stāstām stāstu caur šiem attēliem un tiem pievienotajiem tekstiem. Tas ir aizraujošs stāsts, ko atklāt, it īpaši, caur Latvijas vēstures dažādajiem laikmetiem: pirmā neatkarība, padomju okupācija, nacistu okupācija, padomju atkārtotā okupācija. Kā šie laikmeti ietekmēja cirka attīstību, bet arī kā cirks ir visu sabiedrībā notiekošo pārmaiņu spogulis. Mēs vēl nezinām, vai grāmata kādreiz tiks iztulkota, bet varbūt vispirms sagaidīsim grāmatas otro daļu, kurā būs stāsts līdz mūsdienām. Tad meklēsim veidu, kā to iztulkot citās valodās.

Paldies Māra, ka piekriti šai intervijai un apsveicu ar Rīgas cirka svinīgo atklāšanu. Paldies klausītājiem, ka klausījāties jaunāko Rīgas cirka podkāsta epizodi. Lai uzzinātu vairāk par gaidāmajiem pasākumiem, apmeklējiet cirks.lv. Uz drīzu tikšanos!